

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *(Ktm.)*
Cím: *Pest volt a neve a Gellért-heggynek a honfoglaláskor*
Forrás: *Nemzeti Ujság*

Bep
(Hely)

1943. VIII. 12.
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Ol)

Osztályozás

Tárgy

412.21

Hely

Gellért-hegy

Idő

"1943"

Személy

Pest volt a neve a Gellért-heggynek a honfoglaláskor

A Szent Gellért hegyet minden budapesti ember ismeri, még azok is, — akik jó budapesti szokás szerint — a főváros nevezetéseit csak távolról szokták nézegetni. Az öreg Gellért-hegy ott emelkedik rendületlenül, belsejében fortyognak a különböző meleg vizek, a hátán villákat hordoz, a tetején békésen viseli a régimódi sapkát, a Citadellát. Oldalába, — ott ahol valamikor éjszakánként egy barlangban a pest-budai alvilág tányázott, — a sziklakapója csodálatosan szép barlangrendszerét építették ki, összefüggésben a romantikus kolostorral, amelyben a Pálos-rend tagjai laknak. A Vár-felöli oldalán messze láthatóan mutatja fel a keresztet Szent Gellért szobra... Szóval ez a jólismert kép, amely beleidégződött a pesti ember emlékezetébe. Pedig egyéb tudnivalók is vannak: történelmi emlékek, legendák, mesék, amelyek az öreg sziklás-oldalú hegyhez fűződnek. Ezeket nem sokan ismerik.

Például kevesen tudják, hogy a Citadella, amely egy ősrégi vár külső falának tűnik fel, mindössze csak 129 éves. A sapka tehát nemis olyan régi, mint amilyennek látszik: nem ment egészen ki a divatból, tekintettel arra, hogy viselője, az öreg hegy mérhetetlen hosszú ideig óta kísérő figyelemmel a Duna folyását. A Citadella aránylag fiatal. Előttünk fekszik a Gellért-hegy tiz, különböző korból származó képe. Egyik sem emlékeztet a mai látványra. Sétáljunk fel tehát az öreg óriás oldalába vágott szerpentin utakon a tetőre és ott ahol a Citadella lapul rá szép simán a hegyre, tekintsünk szét a feltáruzó

csodaszép panoráma fölött, aztán ereszkedjünk le a hegyről és a Margit-híd környékéről tartsunk egy kis ellenőrző szemlélet: hogyan látták a régiek a Gellért-hegyet?

Néhány szóban lehet összefoglalni: egészen másképpen, mint ma.

Például egy 1602-ből való fametszet, amelynek aláírása így szól: „Wahre Conterfactur der Stadt Ofen und Pest wie es von dem Christen belegert worden Anno 1602” — a Thonau Flus fölé emelkedő Gellért-hegyet, tetején egy vár romjaival, oldalán négy házzal, messze a budai vár fölé magasodóan tünteti fel. A budai vár egyszerűen eltörpül a Gellért mellett, Pest pedig olyan kicsi, hogy néhány házával mint város szoba sem jöhet. Aki ezt rajzolta, vagy fába metszette, nem nagyon volt ismerős a perspektíva tudományával s nem sokat adott a valóság hű ábrázolására sem. Például Buda jóformán tizenhat templomból áll, több mint húsz toronyjal és harmincnál több bástyával, míg Pesten hat tornyot s mindössze harmincegyven házat ábrázolt a művész láthatóan önkényesen. Az „Insel S. Andre”, — ami a Margit-sziget akar lenni — fátlan, sivár földjén 15—20 épületet hordoz a hátán. Maga a Gellért-hegy annyira előre tölgy magát a Thonau Flus-hoz, a Dunához, hogy a lábát a vízbe lógatja, tehát nincs hely alatta, a part mentén elvezető út számára, ami ma eléggé széles.

Egy másik képen a XVII. századból a Gellért-hegy még nagyobb, BUDA város még kisebb, Pest város még jelentéktelenebb. Érdekes, hogy ezen a képen Budát és Pestet is

a Duna egy-egy ága fogja körül, amiből ma nem látunk semmit. Körülbelül ott, ahol ma a Batthyányi-tér és a Szent Anna-templom van, a Duna, a rajz szerint szélesen befolyik a Vár mögé, a Vérmezőre és onnan a Gellért-hegy és a Vár között ömlik újra vissza a Dunába, — ami a helyek toponógráfiai ismerete mellett tökéletes lehetetlenségnek látszik. Ugyanígy folyik a Duna ellenkező oldalán Pest körül a nagy folyónak egy ága, körülbelül a mai parlamenti épület környékén megy a víz a mai belváros körül s folyik vissza a Dunába ott, ahol ma az Erzsébet-híd van. Ez a kép is, — mint az előbbi, — katonai célokat szolgált. Ugyancsak a XVII. századból származik egy kép, melyen a Gellért-hegy majdnem kup-idomu. tetején várral, oldalt lépcsős feljáróval, egy másik — Experte (K) Currit feliratú fametszet már hívebb, a maihoz hasonlóbb rajzot ad a Gellért-hegyről, amelynek tetején a vár, — a mai Citadella helyén, — eléggé részletesen látható. Egy Frankfurtban 1684-ben megjelent De l'Europe című könyv is közöl rajzot Budáról, amelyen a teljesen eltorzított Gellért-hegy tetején a vár füstölög.

A képeket vitéz budahegyi Pauer János érdekes füzeté közli (A Stephaneum nyomda kiadása 1943.) s kommentárul megjegyzi a Szent Gellért hegy történetét, a Krisztus utáni első évszázadoktól a mostani időkig. Nos, — a hegyet sokan látják, de mert kevesen ismerik a történetét, a szerző érdekes

munkát végzett, amikor megmagyarázza, milyen mozgalmas évszázadok mulattak el fölötté s milyen események mélyítették el a sziklafal ráncait a hegy homlokán. A hunok 337-ben, Gellért-hegy alatt kelték át a Dunán s állítólag azért nevezték el az átkelés helyét Kelentföldnek (?). A honfoglaláskor a Gellért-hegyet Pestnek hívták s róla nevezték el az elterülő településeket is. Tabánt Uj-Pestnek vagy Kis-Pestnek, néha

Pestrevének nevezték, a tatárjárás után, Uj-Pest hegyén épült fel a mai Várhegyen Pest-ujvár (Castrum novimontis Pestienois). Sokan tagadják a Pest név szláv eredetét, az Ofen nevet a tatárjárás után fordították s németek Pestből, amely uj-szláv nyelven kementét jelentett. Buda név megjelölés századokon át kizárólag Ó-Budára vonatkozott. A Tabán neve a török hódoltság idején keletkezett, amikor a szerző szerint a törökök ott timárokat telepítettek le: Timártelep — Tubakban — Tabán. Száz esztendővel ezelőtt tettek kísérleteket az öreg hegy új elnevezésére. Így született meg a tervezett Pantheon gondolatával kapcsolatban az „Üdvleide”, majd a „Dicsleide” név, de a kísérletek neveltségességbe fulladtak.

Hogyan keletkezett a Szent Gellért-hegy név? Erről Heltai krónikája (1574) azt írja, hogy a Votha-féle lázadás idején, Gellért csanádi püspök Székesfehérvárott tartózkodott és a riasztó hírekre Besztrid, Buld és Beneta püspöktársaival, valamint a kereszténységhez hű fehérvári ispánnal, Szónokkal, Pest felé indult. Utközben, 1047 szeptember 24-én Dióson (Tétény mellett) misét mondott és így szólt társaihoz: „Testvéreim és hiveim! Tudjátok meg, hogy még ma megjelenünk Krisztus Urunk színe előtt. Álmomban égi jelenés adta tudomra, hogy mindnyájan a vértanúság pálmáját nyerjük el, kivéve Beneta testvéremet!”

Pest határában lázongó csapat kövekkel támadta meg őket, Besztrid és Buld halálos sebeikben nemsokára kimultak. — Majd azt írja a krónika: „és a Szent Gellértet egy taligára kötözék és felvívék egy magas hegyre a Duna mellett és alá botosáták ott a meredeken. Mikoron önmét alá esett volna és megldtnák, hogy még a szív mozogna benne, egy keppel által üték és úgy hala meg annak utáná”. (Kép a régi magyar nyelven szűrő eszközt jelent.)

Más forrás szerint fejét egy sziklán kövekkel zúzták össze. A hagyomány azt tartja, hogy a szent véréből arról a szirtről a Duna vize hét évig nem tudta lemörsni és: „Ezen a helyen a sebek begyógyulnak, a törött csontok helyükre illeszkednek, ha felettük a sebesült anyja, nővére vagy jegyese egy Ave Mariát és egy Hiszekegyet mond”.

Beneta, azaz Benedek püspök megmenekült és a következő évben ő koronázta meg Endre királyt. A vértanúság óta viseli a hegy Szent Gellért nevét, 1732-ből van említés egy Szent Gellért kápolnáról, de ennek ma már a helye is ismeretlen. Budavár visszafoglalásában a Szent Gellért-hegynek, mint az ostromlók ágyú támaszpontjának jelentékeny szerepe volt. A törökök által emelt épületek legtöbbje még az ostrom alatt a lángok martaléka lett. A mecseteket keresztény templomokká alakították vissza. A minareteket ledöntötték. A mai időkig csak a Rudas-, az ugynevezett zöldoszlopos fürdő caplia nevű nyolcszögű kupolás csarnoka maradt fenn. 1566—78-ig egy renegát magyar, Szokoli Musztafa pasa építtette és ezért róla Musztafa fürdőnek nevezték.

Ugyancsak nevezetes szerepe volt a Gellért-hegynek 1549 májusában, amikor a honvédek foglalták vissza Budavárát. A hegy kopársága katonai beavatkozások eredménye. A régi várak közelében soha sem türtek meg sűrű növényzetet, mely a támadót előnyös helyzetbe hozhatta volna. Kisebb-nagyobb távolságra a környéket letarolták, és irgalmatlanul kivágtak minden bokrot, cserjét, alig hogy kinőtt.

Az öreg Gellért-hegy, multjának mérhetetlen idejével, történelmi szerepével ott áll, komoran, rendületlen nyugalommal figyelve a Duna folyását, az idők mulását, míg körülötte szakadatlanul változik, átalakul, fejlődik, ujjászületik a világ. Ott áll komoran, rendületlenül s sziklahömlöke mögött bizonyára így morfondirozik:

— Embereké, ti nem ismertek engem eléggé s nem tudjátok, hogy milyen rég óta látlak és figyellek titeket. Azt hiszitek, hogy én öreg vagyok, pedig csak örök életű. Ti ifjak vagytok s még is öregebbek, mulandóbbak és fölületesen tapasztalatlanabbak mint én.